

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

Kandidatuppsats,
avancerad nivå
Våren 2013
Lärarytbildningen

**Om gruppklimatets betydelse
för elevers studieresultat**

Författare
Jessi Norén

Handledare
Lars Axelsson

www.hkr.se

Om gruppklimatets betydelse för elevers studieresultat

Abstract

Vi lever i ett samhälle som har förändrats snabbt under kort tid. Idag efterfrågas individer som är flexibla och kan konkurrera. Skolan som apparat är den som ska forma elever till det samhället efterfrågar. Samtidigt ingår eleven i en grupp vars sammansättning kan se olika ut. Syftet med studien är därför att undersöka olika skolklassers gruppklimat och dess påverkan på elevernas studieresultat. Studien baserar sig på gruppklimatmätningar i nio olika högstadielklasser.

Studien visar att beroende på vilket gruppklimat skolklasserna har så påverkar det elevernas studieresultat. Den visar också på att i vissa skolor det kan finnas behov av en extern expert på grupputveckling för att skapa en fungerande studiemiljö.

Ämnesord:

Betyg, dynamik, elever, grupper, skola, grupputveckling.

Förord

När jag började min lärarutbildning uppkom många frågor kring ledarskap och gruppdynamik. Att studera de delar blev därför ett naturligt val när väl examenarbetet närmade sig. Jag vill tacka Eric Olsson som erbjöd mig att få använda hans metod som hjälper till att beskriva olika gruppklimat. Jag vill även tacka honom som med sin konstruktiva kritik utvecklat mina tankar. Det finns ytterligare en person som jag vill rikta min uppmärksamhet till och det är Lars Axelsson. Lars har gett mig mycket stöd och vägledning och det är jag oerhört tacksam över. Ni har varit viktiga för mig.

INNEHÅLL

INNEHÅLL	4
1 Inledning	6
2 Litteraturoversikt	8
2.1 Gruppdefinition	8
2.2 Fältteorin	9
2.3 Definition av begreppet gruppklimat	10
2.4 Inverkan på gruppklimat	11
2.4.1 Ungdomars identitetsarbete	11
2.4.2 Organisationens betydelse	12
2.4.3 En diskussion om faktorer som påverkar gruppklimatet	13
2.5 Gruppklimat	13
2.5.1 Grupputveckling	14
2.5.2 Gruppklimatets påverkan på lärandet	16
3 Metod	18
3.1 Val av metod	18
3.1.1 Mätmetod gruppklimat	18
3.1.2 Semistrukturerade gruppintervjuer	20
3.2 Betyg som mätinstrument	21
3.3 Urval	21
3.4 Genomförande av undersökningen	22
3.5 Forskningsetiska övervägande	23
3.6 Databearbetning	23
3.6.1 Statistisk analys	24
3.6.2 Analys	24
3.7 Reliabilitet och validitet	24
4 Resultat	26
4.1 Resultat av klimatmätningar	26
4.2 Intervjuresultat	27
4.2.1 Hålla fienden utanför	28
4.2.2 Fiende i gruppen	28
4.3 Sammanfattande resultat	28
5. Analys och diskussion	30
5.1 Skola B klass 1	30
5.2 Skola A klass 2	30
5.3 Skola C klass 1 samt skola B klass 2	31
5.4 Skola D klass 1	32
5.5 Skola D klass 2	33
5.6 Sammanfattande diskussion	33
5.7 Metoddiskussion	34
5.8 Förslag till framtida forskning	35
Referenslista	36

1 Inledning

Läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan.

(Skolverket, lgr11, s. 16).

Citatet representerar en syn på ett egenansvar och en tro på individens förmåga att kunna ta ett personligt ansvar för sin inläring. Citatet kan även ses som ett uttryck för dagens samhälle där vi blir allt mer individualiserade. Att studera skolan innebär samtidigt en analys av samhället. Den polsk-brittiska sociologen Bauman (2002) menar att den samhälleliga retoriken har förändrats under senare år. I sin beskrivning av samhället menar Bauman att människan i tidigare historiska perioder kämpade gemensamt mot orättvisor, men att idag ligger ansvaret hos individen om hon till exempel hamnat i arbetslöshet. Det vill säga, om hon inte har ett arbete kan det anses bero på till exempel lathet. För att stärka Baumans påståenden kan vi exempelvis se hur arbetsförmedlingen har ersatts av jobbcoacher. Att försöka coacha en individ ut från arbetslöshet kan ge sken av att det är individens fel att hon är arbetslös, och inte att det råder brist på arbete i samhället. Andra exempel på samhällsförändringar är att företag inriktas mot ett mer mål- och resultatstyrt system med medarbetare som söker en större självständighet och intar en större målmedvetenhet vad gäller sina egna personliga framgångar. Bauman (2002) menar att i dagens samhälle premieras individen och dess framgångar, vilket har fått genomslag i alla av samhällets institutioner.

Utbildningssystemet, en av samhällets institutioner och en del av samhällets makt, blir ett instrument för att reproducera samhällsordningen (Persson, 2003). Eftersom samhällssystemet vill strukturera mänskligt handlande påverkar det skolan som institution. Det finns därför förväntningar på skolan att rusta eleverna för ett samhälle där vi ska vara flexibla och ansvarstagande. Ansvarstagande på så sätt att människan själv måste bemästra sin framtid. De nya värderingarna står i motsättning till de värderingar som fanns under folkhemstiden då människan kollektivt tog ansvar för medborgarna och samhället (Bauman, 2002). En värderingsförändring är möjligtvis något som kan leda till konflikter eftersom förändringar innehåller olika former av motsättningar (Olsson, 1988).

Genom att vara medveten om att skolan är i samma förändringstakt som samhället för det mig till frågan om hur det påverkar de som är verksamma i skolan och inte minst den enskilda eleven. Enligt Brante (2008) kan individualiseringsprocessen få konsekvenser för undervisningen. En konsekvens är att läraren ska möta varje elev utifrån den individualisering som vi ser i samhället idag. Lärarens arbetsprocess handlar allt mer om dokumentation och att utveckla individuella utvecklingsplaner, samtidigt som kanske läraren är den som måste inneha den mest flexibla rollen i klassrummet. Att således möta varje elev utifrån en tanke på individualisering, kopplat till rationaliseringar i skolan och ett marknadsekonomiskt tänkande, kan leda till att läraren får svårare att utföra sitt uppdrag i linje med de styrdokument som finns. Samtidigt måste läraren skapa ett gott klimat i klassen. Enligt läroplanen (lgy, 2011) ska läraren ”tillsammans med eleven utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen, och samarbeta med hemmen i elevernas fostran och klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete” (2011: 12-13). Utöver den individualisering som vi ser ska läraren således samtidigt skapa fungerande grupper. I en grupp kan jag tänka mig att olika processer pågår och beroende på hur gruppen fungerar kan grupp beteendet möjligtvis påverka både elevens prestationer och lärarens möjligheter att utföra sitt arbete. I en bra fungerande grupp borde läraren ha bättre möjligheter att utföra sitt arbete. Att ha kunskap om gruppdynamik verkar därför vara centralt för att utföra det pedagogiska uppdraget.

I mitt sökande efter vilka faktorer som påverkar betygen har skolverket har hittat olika yttre faktorer. Det är föräldrarnas utbildningsbakgrund, elevernas etniska tillhörighet, fristående eller kommunal skola samt förortskommuner eller storstäder (Enheten för utbildningsstatistik, 2010). Vad som vidare är intressant att studera är gruppklimat och elevers prestation. Gruppklimat är ett sätt att bestämma i vilken grad skolklasser fungerar som ett kollektiv. Det är med detta perspektiv som uppsatsen huvudsakligen kommer att behandla. *Syftet med arbetet är att undersöka skolklassers gruppklimat och med bakgrund av detta ställa den mer allmänna frågan hur gruppklimat påverkar klassens prestation.* Det innebär att jag kommer att fokusera på grupper och grupper utveckling som teoretisk del i denna studie.

2 Litteraturöversikt

De teorier som presenteras ska förklara och utveckla förståelsen för grupperns betydelse. Kapitlet inleds först med en definition av begreppet grupp. Därefter presenteras en teori för att förstå gruppprocesser. Även ett teoriavsnitt om skolan som organisation finns med. Detta avsnitt är tillagt för att kunna förklara hur skolan som organisation påverkar grupper och dess motivation.

2.1 Gruppdefinition

För att kunna diskutera grupper och grupperns utveckling måste först en definition av grupper göras. Stiwne (1998) beskriver gruppbegreppet som något som skapas när vi attribuerar vissa egenskaper och strukturer till en samling individer eller när vi kan tro oss veta dess dynamik. Dynamik uppstår då människor bildar en grupp, det vill säga när olika människor interagerar med varandra. Lewin (1997) ser på grupper som en dynamisk helhet och menar att det som utgör en grupp är gruppmedlemmarnas ömsesidiga beroende.

A group, on the other hand, does not need to consist of members which show great similarity. As a matter of fact, it holds for social groups, as for wholes in any field, that a whole of a very high degree of unity may contain very dissimilar parts. Doubtless, for instance, a man, wife, and a baby within one family may show much greater dissimilarity than each of the members of this group shows to other individuals (babies, men, women) outside the group. It is typical of well-organized groups of high degree of unity to include a variety of members who are different and have different functions within the whole. Not similarity, but a certain interdependence of members constitute a group. (Lewin, 1997:274)

Utifrån Lewins (1997) och Stiwnes (1998) definition av grupper kan grupper alltså betraktas som en samling individer som är ömsesidigt beroende av varandra. Gruppmedlemmarna kan exempelvis vara bundna till varandra av kärlek, ett ekonomiskt beroende eller en känsla av tillhörighet till gruppen. I min studie kommer jag därför att se grupper och dess medlemmar som att de är ömsesidigt beroende av varandra oavsett medlemmarnas olikheter. Följden av ett sådant perspektiv innebär att gruppens sammansättning kan komma att påverka gruppens

klimat. Det vill säga om det finns en stark sammanhållning eller om det råder starka konflikter och där denna sammansättning i sin tur kan leda till hur grupper presterar.

2.2 Fältteorin

För att vi ska kunna studera gruppklimat och förstå principen om vad gruppklimat är för något, kommer studien att betraktas utifrån Lewins (1997) fältteori. Lewin inspirerades av kvantfysikens teorier kring kraft och fält, och överförde dessa tankar till psykologin. Utifrån ett fältteoretiskt perspektiv anses individen ingå i ett psykologiskt fält där individens beteende påverkas av det psykologiska och sociala sammanhang som individen ingår i. Det som kan komma att påverka individen är hur samhället är format, biologiska och fysiologiska nivåer, samt organisatoriska former och kulturella sammanhang. Lewin menar att fältet kan förstås och undersökas endast i nutid i det som kom att kallas för individens livsrum. Således innebär det att alla aspekter av verkligheten inte behöver medverka samtidigt i individens livsrum utan system är föränderliga. Till exempel kan det kulturella betyda mycket i ena situationen men inte i andra. Exempel på att system är föränderliga kan vara att byta ut en ledare vilket kan komma att påverka hela gruppen. Därför menar Lewin att interaktionen mellan ledare och grupp har en stor betydelse för gruppens klimat. Att interaktionen har betydelse för gruppklimatet innebär att den atmosfär som läraren skapar i klassrummet kan komma att påverka undervisningssituationen. Lewin (a.a) menar att varje individ i gruppen kan uppleva gruppens klimat.

Enligt fältteorin är vi beroende av varandra och omgivningen. Skolan som institution har ett uppdrag att forma framtida samhällsmedborgare samtidigt som skolan påverkas av samhället och politiska beslut. I politiken tas det beslut om timplaner, klasstorlekar och andra områden. Andra påverkansområden är att elever placeras i grupper som de från början inte valt. Beroende på gruppammanslagningen och lärarens förmåga att hantera grupper kan det komma att påverka gruppklimatet. Utifrån ett fältteoretiskt perspektiv kan vi synliggöra de områden som kan ha direkt påverkan på det livsrum som individen befinner sig i just nu.

2.3 Definition av begreppet gruppklimat

Olsson (1998) menar att gruppens klimat uppstår i relationen mellan gruppmedlemmarna. Vidare beskriver Olsson att det finns ett emotionellt klimat i gruppen, det vill säga att medlemmar i gruppen talar om gruppen som ”vi” och att medlemmarna kan tillskriva gruppen en känslöstämning. Termer som varm, kall eller rörig kan uttryckas från gruppmedlemmar när de beskriver sin upplevelse av gruppen, utan att hänvisa till någon speciell individ i gruppen. Att tillskriva gruppen en känslöstämning, och inte en enskild individ, innebär att det är medlemmarna i gruppen som tillsammans skapar gruppens klimat, det vill säga relationen mellan medlemmarna. Om en grupp är splittrad innebär det att det dels finns personer som har utvecklat negativa relationer till gruppen som helhet, dels personer som utvecklat positiva relationer till gruppen. Därför blir den teoretiska utgångspunkten antagandet att individerna i gruppen ”har ett eget men begränsat perspektiv på gruppen” (Olsson, 2007:217).

När grupper ska samarbeta kan stämningen påverka resultatet av utförandet. Olsson (2011) menar att sammanhållningen är en viktig aspekt för att gruppen ska kunna samarbeta. I skolans värld kan vi se att skolklasser är en speciell typ av grupp där arbetet sker individuellt eller i små grupper. Någon speciellt gemensam gruppuppgift finns oftast inte för att kunna bidra till sammanhållningen. Därför kan sammanhållning i skolklasser betyda att man har lyckats skapa konstruktiva relationer med varandra.

Olsson (2007) har studerat olika typer av arbetsgrupper och har utifrån sina studier utvecklat en metod som kan beskriva gruppens klimat. Gruppklimat handlar enligt Olsson om nivån på synergien, det vill säga hur öppen och spontan gruppen är, gruppens sammanhållning, graden av stabilitet, det vill säga ordning och struktur samt hur grupper hanterar konflikter. Om synergieresultatet visar att gruppen fritt kan yttra och byta åsikter tillsammans, med en stark sammanhållning och låga värden på konflikt, beskrivs denna grupp som en sammanhållen grupp. Det har bland annat visat sig att dessa gruppmedlemmar har fått ta stort ansvar för ansvarsfördelningen och att de hade en ledare med god tillgänglighet. Olsson har visat att det som påverkar gruppklimatet är tillgängligheten till ledaren, deltagarnas möjlighet att delta i beslut om arbetsordning, arbetsmetoder, schema, gruppens avgränsning med klar uppgift och stabilitet i personalomsättningen.

2.4 Inverkan på gruppklimat

Enligt det fältteoretiska perspektivet ska det sociala sammanhang som gruppen ingår i studeras. Nedan kommer en beskrivning av det som kan tänkas ingå i individernas livsrum samt en sammanfattande diskussion om dess inverkan.

2.4.1 Ungdomars identitetsarbete

Ungdomar står inför olika krav där de ska klara av skolan, det sociala livet och veta vad de ska bli. Ungdomar står inför en oprövad framtid där olika val kan ge olika konsekvenser. Stiwne (2007) diskuterar ungdomars individualiseringsprocess och menar att vårt samhälle baseras på värderingar som flexibilitet och individuella val vilket ger sken av en stor frihet. Snarare är det så, menar Stiwne, att dessa uttryck istället påverkar människors karaktär och våra relationer till andra. Det vill säga att ungdomars identitetsarbete påverkas av att de är medvetna om vad som värderas högt eller lågt i samhället och att de formar sig själva utifrån de värderingar som finns i samhället. Men i denna medvetenhet om samhällets värderingar innebär det att vi ständigt jämför oss med varandra. Vi blir oroliga att bli uteslutna samtidigt som vi blir stolta över att ingå i vissa grupper. För att leva upp till samhällets förväntningar både utesluter och synliggör vi vissa grupper. Att vara en del av en viss sorts grupp är vad Stiwne kallar för den sociala identiteten. Stiwne menar att den sociala identiteten kan komma att påverka lärandeprocessen. I en önskan att tillhöra en viss grupp som exempelvis har utvecklat ett negativt studieklimat kan det komma att påverka studieklimatet. I andra sammanhang kan de ha utvecklat ett klimat där de söker efter kunskap. Således kan en förklaring vara att lärandet är en relationell process, det vill säga beroende på vilket klimat som utvecklats i gruppen, påverkar det lärandet.

Hargreaves (1998) diskuterar samhällets förändring och påverkan på lärarrollen. Det finns krav på effektivitet och förändring i skolan. Läraren måste hantera känslan av otillräcklighet och över att ha en oklar identitet vilket kan leda till en skam- och skuldproblematik. Detta hanteras genom en kraftigare gränsdragning till vad som är möjligt att göra samt genom att skapa sig strukturer. Svedberg (2007) menar att det då uppstår ett dilemma eftersom eleverna inte är "kunder på affärsmässiga grunder utan klienter på medborgerliga grunder" (2007:154).

2.4.2 Organisationens betydelse

Svedberg (2007) anser att olika organisationer ger olika förutsättningar för sina medlemmar och sitt innehåll. Skolan som institution vilar på en värdegrund som ska forma framtida samhällsmedborgare, men Svedberg menar att den enskilda skolan i sig är en organisation. Det innebär att en organisations struktur får betydelse för hur arbetsuppgifterna hanteras. Skolan som organisation brukar betecknas som hierarkiskt uppbyggd med ett strikt regelsystem. Utifrån detta både styrs och begränsas skolans verksamhet. I skolan finns det vissa undervisningsramar, det vill säga schema, klasstorlekar, läroplanen, lokaler etc. som formar vad som är möjligt att uppnå, det vill säga arbetet styrs av ämnesindelning, gruppindelning och tidsindelning (Salo, 2002).

Scott (1995) har definierat olika organisationer. Ett av sätten att definiera dem är att anta ett institutionellt perspektiv som innebär att man betraktar organisationen som ett öppet system som påverkas av den institutionella omgivningen. Organisationen strävar efter att vinna samhälllegitimitet och är då påverkad av samhället. En institution har bestämda samhällsliga uppgifter. På senare år har det skett förändringar med en mer marknadsorienterad inriktning i offentlig verksamhet. En marknadsorienterad inriktning har enligt Blom (1998) förändrat synsättet på hur verksamheten ska styras och där valmöjligheterna blivit begränsade. I enlighet med ett marknadsorienterat synsätt ska organisationen uppnå olika mål, bland annat ska den ge valmöjligheter och ökad effektivitet. Fria skolvalet är ett exempel på ett marknadsorienterat synsätt som kan ha kommit att påverkat elevers försämrade resultat och en segregering av skolan (Trumberg, 2011).

Sett ur ett elevperspektiv råder skolplikt. Enligt Persson (2003) ligger det ett budskap i ordet skolplikt, nämligen att ”alla elever vill inte eller inser inte värdet av att utbilda sig, varför det behövs tvångsåtgärder för att åtminstone förflytta dem in i skolan” (2003:213). Skolan försöker skapa vissa elevhandlanden i och med att det är en institution och i denna institution har läraren makten att påverka. Samtidigt har läraren inte hur mycket makt som helst. Det som kan påverka lärarens makt är dels utbildningssystemet, dels hur motiverade eleverna är. Enligt Persson är relationen mellan lärare och elev en maktrelation vilket kan ge olika konsekvenser. Den första är en *människoförflyttande* maktutövning som ser till att eleven är i skolan under vissa tidpunkter. Den andra makten är den *kunskapsdefinierade* makten som innebär att skolan påverkar vad som är bra kunskap. En tredje aspekt är den *tidsorganiserade* maktutövningen vilket innebär att eleven vänjs vid samhällets tidtabell. Som en fjärde aspekt

utövar skolan en *människodefinierande* makt, det vill säga den sorterar eleven från genomsnittseleven genom betygssystemet. Slutligen har skolan en *människoförändrande* makt. Genom att utveckla och påverka eleven kan samhället få den goda samhällsmedborgare som önskas. En konsekvens av en sådan maktrelation är att den kan påverka eleven att få ett motstånd till skolan. Ett motstånd kan vara att eleven skolkar, ett annat är att eleven uttrycker kritik mot undervisningen eftersom det kan anses vara enklare än att skolka. Motstånd kan även visas genom att eleven är apatisk på lektionerna. I ett sådant motstånd kan eleven sorteras genom att tilldelas lägre betyg. Persson diskuterar även genomsnittseleven som skolan skapar. Det innebär att det finns något bättre men även något sämre genom en betygssättning. En sådan jämförelse leder således till att eleverna tävlar om en resurs vilket i sin tur skapar konkurrens. Enligt Persson innebär konkurrens en strävan efter av olikhet.

2.4.3 En diskussion om faktorer som påverkar gruppklimatet

De förändringar som påverkar skolan är exempelvis hur verksamheten ska styras. Det är visserligen inte ett nytt fenomen men nu tycks det finnas ett större krav på förändring och effektivitet utifrån ett marknadsorienterat tankesätt där marknaden fått spela en allt större roll. Elevergrupperna blir allt mer homogena vilket kan påverka gruppens motivation till att studera. Synen på eleven står även den i förändring. Samhället värderar förmågor som flexibilitet och individualitet och skolan är den som genom sin människoförändrande makt ska förmå eleven att förändra sitt handlingsmönster. Eleven ska ta ett allt större egenansvar vilket kan skapa motstånd hos eleven eller rent av en oförmåga till att planera sina studier på grund av olika individuella och strukturella problem. Motstånd uppstår utifrån att vilja bevara ett personligt handlingsmönster, antingen mot samhällets krav eller mot de strukturer och regler som kan finnas i ett klassrum. Motståndet kan synas genom ett aktivt motstånd som skolk eller kritik, eller ett passivt motstånd som att vara apatisk på lektionerna. Detta motstånd kan visa sig på en individnivå men även på en gruppnivå. Beroende på hur grupperna utvecklats och i vilken mån eleverna anpassat sig efter skolans normer och regler kan den sociala identiteten se annorlunda ut, som i sin tur påverkar elevens betyg.

2.5 Gruppklimat

Alla grupper är inte lika och det som skiljer dem åt är sammansättningen och gruppklimatet. Genom att studera grupper utveckling går det att förstå orsaken till grupper olik klimat. Jag

kommer att belysa några perspektiv på grupputveckling. Efter det kommer en diskussion om gruppklimatets påverkan på lärandet.

2.5.1 Grupputveckling

Tuckman (1965) beskriver grupputveckling som att den har fyra olika faser. I fas ett som kallas *forming* testar gruppmedlemmarna vilka beteenden som accepteras i gruppen. Beteenden som kommer att forma gruppen. Oftast lutar de sig mot en ledare som kan vara den starkaste i gruppen eller en lärare eftersom det till en början oftast råder en stor osäkerhet i gruppen som beror på att normer ännu inte utvecklats. När den första osäkerheten har lagt sig inleder gruppen en smekmånad. I nästa fas, *storming*, vill medlemmarna uttrycka sin individualitet. Gruppmedlemmar kan då komma att bli fientliga mot varandra och mot den utnämnda ledaren. Konflikter är mycket vanliga under denna fas eftersom gruppmedlemmar har olika förväntningar som kan krocka. Fas tre, *norming*, infinner sig då medlemmar accepterar gruppen och varandra. Nu bildas nya normer och värderingar utifrån de konfliktlösningar de genomgått. På så sätt upprätthålls gruppens existens. Under denna fas undviker gruppen konflikter och samtidigt finns det en öppenhet mot andra gruppmedlemmar. I den sista fasen, *performing*, har gruppmedlemmarna utvecklat starka relationer och litar på varandra. I performing löser gruppen gemensamma uppgifter och problem. Tuckman menar att utvecklingen går i cykler när gruppen står inför nya problem att lösa. Ibland kan till och med den enda lösningen vara att gruppen upplöses om gruppen har stora konflikter.

Det som inte går att utläsa från Tuckmans (1965) redogörelse är vad som påverkar gruppens utveckling så att den får förutsättningar att utvecklas till en "mogen grupp". Således ger Olsson (1998) en beskrivning av gruppens utveckling och menar att det inom gruppen kan pågå parallella processer. Exempel på processer är förmågan till konfliktlösning och att kunna utföra kollektiva uppgifter. För att en grupp ska kunna utvecklas på flera plan menar Olsson att det finns en grundläggande process, som sammanhållning, vilken påverkar utvecklingen för de andra processerna. Sammanhållningsprocessen ser olika ut för olika grupper. Enligt Olsson är sammanhållning ett sätt att upprätthålla gruppens existens och sammanhållning kan vara både stark och svag. Gruppmedlemmar brukar kunna beskriva gruppens upplevda sammanhållning. Om medlemmar uttrycker att ha en väldigt stark sammanhållning betyder inte det att gruppen har en stark sammanhållning. Det kan istället vara så att gruppen upplever ett utomstående hot mot gruppen och dess sammanhållning. I sin tur kan detta leda till andra

gruppfenomen ”såsom mobbing, utstötning, målmedvetenhet, fientlighet utåt etc.” (1998:82). Det vill säga att gruppen vill upprätthålla sin existens vilket gör att gruppen handlar på ett destruktivt sätt. Vad Olsson vidare påpekar från grupper i högskoleundervisning är att i de grupper som bildats på grund av attraktion och sammanhållning brukar prestationen inte bli lika bra som i de grupper som bildats på grund av andra faktorer. Anledningen till sämre prestation är en rädsla för att förlora gruppens sammanhållning på grund av oenigheter vilket gör att konflikter inte hanteras på ett konstruktivt sätt.

Det som Olsson (1998) bygger sin teori på är Lewins begrepp om sociala fält. I sociala fält utvecklar vi relationer och byggs utifrån de överenskommelser och regler som har kommit fram via samspel inom gruppen. En relation avgör på vilket sätt vi kan integrera med varandra och relationen kan påverka klimatet i en grupp. Olsson beskriver grupp-utveckling som en konstruktionsprocess och ser även han grupp-utveckling som olika stadier. I det första stadiet intar gruppmedlemmarna olika roller som grundar sig på en osäkerhet. De roller som kan visa sig är att uppföra sig som oerhört självsäker eller att man inte bryr sig alls om omgivningen. Det är enligt Olsson det generella osäkra stadiet. I en sådan osäkerhet söker gruppmedlemmar bekräftelse, exempelvis genom att provocera, be om hjälp eller föreslå aktiviteter, vilket kan uppfattas både som välkomnande eller bortstötande. I gruppen finns det personer som Olsson kallar för stiftare. Stiftare försöker förmå gruppmedlemmar att känna tillhörighet till gruppen. Finns det flera stiftare kan det uppstå konflikter som gruppen ännu inte är mogen att hantera. Olsson menar att i ett sådant fall kan den enda utvägen vara att lämna gruppen. Men infaller inte ett sådant dilemma och alla medlemmar har lyckats skapa relationer till gruppen är konstruktionen genomförd. Vid den här tidpunkten ska det då finnas en öppenhet och generositet i gruppen. Denna fas är en så kallad beroendefas vilken kan bli destruktiv om gruppen inte utvecklas.

Nästa fas är ett frigörelsestadium där enskilda medlemmar ifrågasätter gruppens konstruktion. Detta innebär att medlemmarna har sett att det finns begränsningar i gruppen. Dessa begränsningar börjar ifrågasättas och då kan gruppen delas i flera subgrupper. Denna konflikt menar Olsson (1998) kan komma att bli en modell för gruppens konflikthantering i framtiden. Om konflikter hanteras genom att man undviker varandra kommer gruppen troligen att stanna i sin utveckling. Vad gruppmedlemmarna oftast gör i en konflikt, är att genomföra en kompromisslösning. En kompromisslösning innebär att man skapar normer och regler inom gruppen. Enligt Olsson är denna gruppkonstruktion inte stabil eftersom det kan pågå

maktkamper om vems normer som ska ha företräde. Det är i det här skedet det kan uppstå utstötning och mobbning. Mobbning uppstår för att ”säkra gruppens sammanhållning och överlevnad” (1998:217). För att komma vidare i grupputvecklingen är det bra om gruppen för upp gruppkonflikten genom att ha en öppen kommunikation. På så sätt kan de konstruera om de sociala relationer som finns i gruppen och då bli den solidariska gruppen. Trots att den är en solidarisk grupp innebär det inte att konflikter har försvunnit. De kommer alltid att finnas och det kan till och med vara utvecklande, men gruppen har fått erfarenhet av konfliktlösning.

2.5.2 Gruppklimatets påverkan på lärandet

Något som Griffith (2000) påtalar är att grupper är beroende av skolans sociala klimat. Gruppmedlemmar är medvetna om det sociala klimatet samt hur de ska bete sig och vill inte verka avvikande från skolan eller gruppen. Pedagogernas betydelse för klimatet spelar stor roll enligt denna forskning. För att skapa ett gott klimat ska lärarna visa vänlighet och lyhördhet för eleverna samtidigt som eleverna gärna vill ha tydliga strukturer. Normer och tydliga riktlinjer som pedagoger, elever och föräldrar är eniga om kan påverka den enskilda individens beteende och även gruppens beteende i klassrummet. För skolan innebär det ett öppet klimat där pedagoger och rektorer skapar en god kommunikation och samverkan med både elever och föräldrar. Ett öppet klimat kan leda till att gruppen genererar ett enhetligt beteende och skapar sig en uppfattning om gruppen som kan komma att utgöra gruppens mall. När det grundläggande gruppklimatet genomsyrar medlemmarna kan gruppmedlemmarna beskriva gruppen eller skolan som bra, stödjande eller hjälpsam. De har en känsla av vad som förväntas utav dem och attribuerar dessa egenskaper till sig själva där de kan uppleva sig själva som stödjande och hjälpsamma, det vill säga att klimatet blir en del av den individuella identiteten. Griffith uttrycker “that groups having more consensus are less stressful and have members who show more positive adaptation” (2000:54). Ett positivt klimat kan även visa sig i elevernas betyg genom att de presterar bättre.

För att kunna analysera gruppklimatet kan Olssons (2000) tidigare forskning av gruppklimatmätningar vara till hjälp. I dessa gruppklimatmätningar visas att synergi och stabilitet har positiva samband med en individs yrkesidentitet. Således har en individs yrkesidentitet ett negativt samband med konflikt, det vill säga om mätningarna visar en hög nivå av konflikt blir yrkesidentiteten inte lika framträdande. Att en yrkesidentitet inte blir lika framträdande kan tolkas som att prestationen sjunker i arbetsgruppen. Om en grupp har hög

sammanhållning kan det visa på att de upplever för lite ansvar. Däremot om gruppen har höga värden av sammanhållning och synergi upplever gruppen att de inte behöver ett ökat inflytande, det vill säga de har redan den öppenheten i kommunikation gentemot varandra i samtidighet med sammanhållning.

I samtal med Olsson (2011) påpekade han att stabilitet inte har visat sig ha särskilt starkt samband med olika förhållanden i gruppen. I sina studier om läranderesultat i socionomutbildning fanns det samma grad av stabilitet i både den högpresterande och lågpresterande gruppen. Låg stabilitet kan istället tänkas sig vägas upp av hög sammanhållning och synergi. Samtidigt måste en medvetenhet finnas om att hög sammanhållning inte innebär att gruppen har en stark sammanhållning utan att resultatet kan beror på en ledarcentrerad grupp där det kan finnas hårda och tydliga regler som håller samman gruppen. Olsson beskriver vidare att om resultatet visar en kombination på låg stabilitet kombinerat med en hög konfliktnivå som inte vägs upp med hög sammanhållning och synergi, finns det mycket mobbing i de klasserna. Det vill säga att det inte finns någon sammanhållning och stabilitet alls som kan hjälpa gruppen att lösa de konflikter som uppstår. I sådana konfliktprocesser bildas det istället subgrupper och syndabockar. Om konfliktnivån i Olssons klimatmätningar är väldigt höga innebär det att det finns mycket spänning och aggressivitet i gruppen och att konflikter inte lyckats lösas på ett konstruktivt sätt. Konflikter gäller även mellan lärare och elever. Det har även visat sig att i högpresterande grupper finns en högre grad av konflikt i gruppen jämfört med lågpresterande. Om däremot konfliktgraden är väldigt låg kan det innebära att gruppen väljer att undvika konflikter, särskilt om synergin samtidigt är låg. Då kan man till och med säga att gruppen väljer att förtiga konflikter i gruppen.

3 Metod

Här kommer jag att redogöra för vilka metodval jag har gjort för att kunna besvara hur gruppklimatet påverkar lärandet. För att kunna veta vad de olika klasserna har för gruppklimat har jag använt mig av Olssons (2000) metod för klimatomätningar.

3.1 Val av metod

Vid genomförandet av studien valde jag att använda mig av dels en extensiv metod, dels en intensiv metod. Begreppen förhåller sig till kvantitativ respektive kvalitativ metod på så sätt att den extensiva innebär kvantitativ datainsamling och statistisk analys. Den intensiva innehåller både datainsamling och analys av en kvalitativt art. Metoderna ska samspela med varandra för att nå resultat. Modellen heter *kritisk metodpluralism* (Danermark, 2003).

Tyngden i arbetet kommer att ligga på det extensiva materialet. Det beror på att jag till viss del vill kunna generalisera resultatet vilket inte skulle kunna göras med ett fåtal intervjuer. Mitt val av modell är att så ingående som möjligt kunna beskriva orsaker till de olika klassernas gruppklimat. Från en extensiv analys ska en intensiv analys ge fördjupande beskrivningar.

3.1.1 Mätmetod gruppklimat

För att kunna studera de olika klassernas klimat har en standardiserad skattningsmetod använts som utvecklats av Hansson och Olsson (1991). Standardisering innebär att man har utvecklat metoden för att fungera på olika grupper. Metoden utgår från en lista med 85 adjektiv. Adjektiven finns sammanställt på ett A4-blad som alla eleverna fick. Eleverna fick därefter, var för sig, ringa in 15 ord som beskrev klimatet och stämningen i gruppen. Med hjälp av faktoranalys har adjektiven delats in i fyra olika index (Olsson, 2000). Att dela in adjektiven i index gör man dels för att analysen blir mer lätthanterlig, dels för att ett sammanslaget index har en större reliabilitet än varje ord för sig (Esaiasson, 2007). De fyra indexen som beskriver grupper av adjektiv är: synergi, sammanhållning, stabilitet och konflikt. I tabell I finns de adjektiv som ingår i de olika indexen.

Tabell I

I Synergi	II Sammanhållning	III Stabilitet	IV Konflikt
Försiktigt	tryggt	moget	Spänt
aktivt	behagligt	rörigt	aggressivt
starkt	naturligt	förnuftigt	intolerant
engagerat	harmoniskt	ordnat	missnöjt
meningsfullt	lyckligt	stabilt	misstänksamt
personligt	varmt	vuxet	okamratligt
spontant	vänligt	lugnt	arbetsamt
viktigt	bra	säkert	dåligt
passivt	hänsynsfullt	förvirrat	hindrande
kamratligt	kärleksfullt	oroligt	hårt
lekfullt	lätt	slött	hänsynslöst
livligt	lättisamt		irriterat
öppet			kallt
avvaktande			klandrande
tungt			kritiskt
likgiltigt			nervöst
			obehagligt
			opersonligt
			tryckt

(Olsson, 2000)

De ord som finns i synergiindex har med engagemang och kommunikation att göra. Inom index sammanhållning finns ord som beskriver gruppens känslomässiga dragning till varandra. I det tredje indexet finns ord som beskriver gruppens struktur och inom det fjärde indexet, konflikt, finns det ord som ska ”spegla motsättningar i gruppen som inte hanteras på ett konstruktivt sätt” (Olsson, s. II, Appendix 1, 2000:7).

För att kunna korrigera värdet i förhållandet till summan av antal markerade ord som deltagaren angivit ska summan av det totala angivna orden divideras med 85, det vill säga har en deltagare svarat med 14 adjektiv blir korrigeringsfaktorn $14/85=0,16$. Detta görs för att det finns de deltagare som inte markerar 15 ord. För att kunna jämföra resultat från olika personer måste denna justering till. Summan från respektive index divideras sedan med faktorn. Därefter beräknas gruppens värde som ett medeltal av deltagarnas indexvärden (Olsson, 2000).

Indexens medelvärde placerades i en stanine-skala som utgår från normalkurvan. Stanine-skalan används som ett måttssystem och är en niogradig skala där medelvärdet motsvaras av stanine 5. Stanine-skala är användbar när man vill jämföra till exempel klassers resultat med resultatet från en stor population av klasser. I mätningen av skolklassers gruppklimat jämfördes värdena i förhållande till Olssons (2000) standardiseringsmaterial. Om en grupp har fått värdet 9 så är det ett ytterst extremt värde som väldigt få klasser i Olssons (a.a) jämförelsematerial har. Likaså om värdet ligger på stanine 1 så visar även det på ett extremvärde. Olssons jämförelsematerial består av 15 skolklasser.

För att klargöra med ett exempel innebär det då att om en grupp har i synergiindex ett värde på 1,19 blir staninevärdet 7. Om en annan grupp har i synergiindex ett värde på 0,6 blir staninevärdet 3. De olika värdena innebär att det finns en markant skillnad i de olika grupperna i vad gäller flödet av kommunikation vilket är intressant för vidare analys. Staninevärdet gör det möjligt att säga på vilken nivå värdet för klassen ligger eftersom man har ett jämförelsematerial.

3.1.2 Semistrukturerade gruppintervjuer

Intervjuer som metod ansågs vara lämpligt i denna undersökning för att få en samverkan med det extensiva materialet. Intervjuformen var semistrukturerade gruppintervjuer med respondentkaraktär (Kvale, 1997). Enligt Esaiasson (2007) innebär respondentintervjuer att det är människors tankar om ett fenomen som man vill komma åt. Därför går det att byta ut intervjupersoner om det är någon som tackar nej, eftersom undersökningen inte handlar om individen utan om fenomenet. De uppfattningar som intervjupersonerna har behöver varken vara helt sanna eller falska, utan syftet med metoden är att fånga personernas livsvärld. I undersökningen var jag inte helt fri i att byta ut intervjupersoner. Intervjupersonerna behövde tillhöra den grupp som skulle studeras men eftersom grupperna var stora hade jag ändå ett stort urval.

Semistrukturerade frågor innebär att intervjuaren har några färdigställda frågor eller ämnen som är samma till intervjupersoner. Vad som utmärker denna intervjuform är att ordningsföljden på frågorna inte spelar någon roll utan tyngdpunkten ligger på att informanterna ska utveckla sina synpunkter med öppna svar (Denscombe, 2009).

Att använda sig av gruppintervjuer kan ge intervjuaren en större variation av åsikter. Samtidigt kan intervjuaren få deltagarna att lyssna på andras synpunkter där de både kan uttrycka stöd och ifrågasätta synpunkter. På så sätt svarar inte deltagarna på frågorna som individer utan de svarar som en del av en grupp (Denscombe, 2009).

3.2 Betyg som mätinstrument

Betyg användes för att mäta om det fanns något samband mellan gruppklimat, och prestation. Dock är det viktigt att säga att betyg inte går att göras likvärdiga eftersom betygens subjektivitet är svårt att komma ifrån (Mickwitz, 2011). Men för att ha något mätinstrument för klassers prestation var betyg det som kom närmast en likvärdighet.

Slutbetygen i en klass för var elev adderades för att därefter divideras med det antal elever som fanns i den klassen. På så sätt framkom klassens samlade medelbetyg.

3.3 Urval

I mitten av vårterminen 2011 kontaktade jag rektorer på olika skolor via telefon. Kriteriet var att skolorna skulle vara ganska lika varandra till strukturen där påverkan som etnisk tillhörighet, fristående eller kommunal skola samt förortskommuner eller storstäder inte skulle kunna skilja dem åt. I den valda kommunen finns det en stad som är omgiven av en landsbygd med mindre byar. Kommunen har cirka 80 000 invånare. De två första skolorna ligger i ett område med hög socioekonomisk status. De andra två skolorna ligger i varsin by utanför staden. I byarna bor familjer med blandad socioekonomisk bakgrund. Ingen av skolorna finns bland invandrartäta områden.

Studien omfattade fyra högstadieskolor med totalt nio klasser. I tabell II visas antalet elever i vardera klass. Totalt rörde det sig av 188 elever där bortfallet var 32 stycken. Bortfallet berodde på att det av olika anledningar inte fanns möjlighet för eleverna att närvara i undersökningen. Det fanns även ett fall där en elev valde att inte besvara enkäten. Den totala svarsfrekvensen var 83 %.

Tabell II. Antal elever i varje klass, samt antal medverkande elever på enkäten.

Skola/	A/1	A/2	A/3	B/1	B/2	C/1	C/2	D/1	D/2
--------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Klass									
Antal Elever	26	24	24	24	28	20	21	27	26
Antal medverkande	14	20	18	23	26	20	19	24	24
Totalt	54%	83%	75%	96%	93%	100%	90%	89%	92%

3.4 Genomförande av undersökningen

För att få tillgång till klasserna kontaktades rektorerna på respektive skola. Därefter skickades följebrev om undersökningen som lästes upp i varje klass. Enkätundersökningen genomfördes på elevernas klassrådstimme vilket tog cirka tjugo minuter. Undersökningen genomfördes anonymt.

Resultaten sammanställdes i ett excellprogram. För att få en djupare insikt över de olika resultaten kontaktades rektorerna på de olika skolorna en ytterligare gång för att få tillfälle att intervjua två klasser. Den ena klassen var en klass som utifrån klimatmätningarna uppvisade de lägsta nivåerna på konflikt och högsta på synergi. Den andra klassen var en klass som uppvisade den lägsta nivån av stabilitet i jämförelse med andra klasser i klimatmätningarna

Av de klasser som intervjuades valdes fem elever slumpmässigt ut för en gruppintervju i respektive klass. De valdes ut på så sätt att jag ställde en fråga till klassen vilka fem som skulle kunna tänkas bli intervjuade och eleverna räckte upp handen. De gånger det var färre som räckte upp handen valde jag att slumpmässigt fråga några elever om de ställde upp på intervju vilket de gjorde. Det var aldrig fler än fem som räckte upp handen. Intervjuerna genomfördes i ett grupprum på respektive skola. Intervjuerna genomfördes utifrån en konfidentiell behandling (Kvale, 1997). Frågorna som ställdes till grupperna var:

- Beskriv klimatet i klassen
- Har lärarna eller skolan som sådan någon inverkan tror ni?
- Uppstår det konflikter i er klass?
- Hur hanterar ni sådana?

Intervjuerna tog cirka 30 minuter och enbart anteckningar togs. I direkt anslutning efter intervjuerna sammanställdes resultatet skriftligt. Anledningen till att ingen inspelning gjordes var för att eleverna skulle känna sig trygga med att prata om konflikter.

3.5 Forskningsetiska övervägande

Inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning finns det forskningsetiska principer som innefattar fyra huvudkrav; informationskravet, samtycke från respondenterna, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2011-05-04).

Informationskravet innebär att forskaren informerar om vilka uppgifter som hämtas samt forskningsuppgiftens syfte. Samtyckekravet går ut på att forskaren informerar om att deltagarnas medverkande är frivilligt och att deltagarna när som helst kan avbryta sin medverkan. Med konfidentialitetskravet menas att de medverkandes identitet inte ska gå att identifieras samt att de personuppgifter som ingår i studien ska hanteras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. I den här studien gällde det speciellt eleverna, de olika klasserna samt skolorna. Av den anledningen kommer jag att kalla de olika klasserna som skola A klass 1. Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som inhämtats om enskilda personer endast kommer att användas i forskningssyfte.

Ett informationsbrev om de etiska aspekterna skickades ut till de olika rektorerna som skulle försäkra om informanternas skydd. Informanterna fick även ta del av följebrev en tid innan undersökningen för att kunna besluta om sitt medverkande.

3.6 Databearbetning

Totalt svarade 188 personer på enkäten som sammanlagt var 9 klasser. Svarsfrekvensen var relativt hög i de olika klasserna. Det var endast i två klasser som svarsfrekvensen låg under 80 %. Insamlad data fördes först in i ett excellprogram där uträkningar gjordes för att komma fram till de olika indexvärdena för varje individ. Sedan fördes data över till statistikprogrammet Statistical Packages for Social Sciences (SPSS) 17.0. Allt material kontrollästes sedermera för att se att överföringen gick bra och att uppgifterna stämde.

3.6.1 Statistisk analys

De olika klasserna kodades från 1 till 9. De andra variablerna som användes för analys, det vill säga synergi, stabilitet, sammanhållning och konflikt, var redan numeriska därför behövdes ingen kodning. Nästa steg var att utföra hypotesprövningar av skillnader med signifikansnivån $p < 0,05$.

Students t-test användes för att se om det finns systematiska skillnader mellan klassernas olika indexvärden, det vill säga en klass värden i till exempel konfliktindex jämfördes med en annan klass värden i konfliktindex, de exakta p-värdena redovisas i resultatet. I undersökningen användes t-testet för att jämföra två populationers medelvärden med varandra (Djurfeldt mfl. 2003).

3.6.2 Analys

Gruppintervjuerna har analyserats utifrån de centrala begrepp som fanns i indexen. Jag läste först igenom hela intervjun. Därefter lyfte jag fram vissa centrala meningar. Om det var en klass som diskuterade om konflikter kom det att prägla analysen.

I en analys av klassernas klimatvärden användes staninvärden som placerade klassernas förhållande till varandra. Om en klass har nio och en annan ett så har den första ett klart högre värde. För att veta om denna skillnad var statistisk signifikant gjordes signifikansprövningar. De klasser där det fanns signifikanta skillnader mellan indexen studerades. Först gjordes analys av klassens gruppklimat. Därefter tillfördes klassens samlade medelbetyg i analysen. Utifrån det kunde jag se hur gruppklimatet påverkade klassens prestation. En jämförelse gjordes även med de andra klassernas gruppklimat och medelbetyg. På så sätt skulle studiens sista frågeställning eventuellt kunna besvaras.

3.7 Reliabilitet och validitet

Validitet avser att mäta det som avses att mätas. Genom att indexet i sådant har använts tidigare i andra sammanhang säkras detta studiens validitet (Olssons, 1991). I dessa tidigare sammanhang har även observationer utförts för att kunna bedöma mätningarna. Dessa studier visar överensstämmelse mellan informanternas egna beskrivningar och klimatmätningarnas resultat.

Med reliabilitet menas att mätningen inte ger ett slumpmässigt resultat utan att den ska ge samma resultat vid en annan tidpunkt. För att få ett liknande resultat krävs det att forskaren systematiskt och noggrant har samlat in sitt material samt att forskaren tydligt beskriver undersökningens metod (Esiasson, 2007). Genom att mätningen som sådant är ett standardiserat instrument innebär det att reliabiliteten har prövats i tidigare studier (Olssons 2000).

Vid intervjutillfällena användes fyra frågor. Däremot fanns det ingen utrustning att tillhandaha vilket ledde till att endast fältanteckningar togs. Det skapar ett tolkningsutrymme för forskaren.

4 Resultat

Det kvantitativa resultatet bygger på respondenternas uppfattningar av gruppklimatet som kom fram ur klimatmätningarna. Det inleds med en skriftlig redovisning av de olika klassernas staninevärden. Intervjumaterialet presenteras därefter.

4.1 Resultat av klimatmätningar

Resultatet av gruppklimatmätningar i klasserna presenteras i tabell III. Det fanns fem klasser som skiljde sig signifikant från övriga klasser. De klasserna var skola A klass 2, skola B klass 1, skola D klass 1 och skola D klass 2.

Skola A klass 1 har en hög nivå av synergi och en medelnivå i sammanhållning. Stabiliteten är något lägre än medel och konfliktnivån var låg.

I skola A klass 2 visar resultatet på en mycket låg konfliktnivå och en väldigt hög nivå av synergi. Den präglas av god sammanhållning och stabilitet. Sammanhållningen anses vara mycket stark.

Skola A klass 3 har en medelnivå av sammanhållning och en hög nivå av både stabilitet och synergi. Konfliktnivån var låg.

I skola B klass 1 är konfliktnivån väldigt hög samtidigt som sammanhållningen är väldigt låg. Gruppen har även låg nivå av synergi. Stabiliteten ligger på medel.

I skola B klass 2 har de en hög nivå av synergi kombinerat med hög nivå av sammanhållning. Stabiliteten ligger på medel. Konfliktnivån är låg.

Skola C klass 1 har höga nivåer av synergi, sammanhållning och stabilitet. Samtidigt har denna grupp en något högre värde i konflikt.

Skola C klass 2 har (likt klass 1 Skola A) hög nivå av synergi, en medelnivå av sammanhållning och något lägre stabilitet. Konfliktnivån är låg.

Skola D klass 1 har en mycket låg nivå av stabilitet kombinerat med en låg nivå av sammanhållning.

I skola D klass 2 har de hög nivå av synergi, något lägre nivå av sammanhållning men en hög nivå av stabilitet. Konfliktnivån är låg.

Tabell III. Resultatet i stanine av klimatmätningarna i respektive klass, samt medelbetyg.

Skola	Synergi	Sammanhållning	Stabilitet	Konflikt	Medelbetyg
Skola A Klass 1	7	6	5	3	195
Skola A Klass 2	9	7	7	1	198
Skola A Klass 3	7	6	7	3	198
Skola B Klass 1	6	3	5	6	212
Skola B Klass 2	7	7	6	3	196
Skola C Klass 1	7	7	7	4	187
Skola C Klass 2	7	6	5	3	199
Skola D Klass 1	7	5	3	3	188
Skola D Klass 2	7	5	7	3	208

4.2 Intervjuresultat

Under intervjun ställdes fyra frågor som eleverna fick använda i en diskussion. Diskussionen gick till på det sätt att jag startade med fråga ett och lät eleverna diskutera fritt. Ibland ställde jag frågor när något lät intressant eller behövdes förtydligas. Vid de tillfällen någon satt tyst frågade jag denna elev anledningen till varför den var tyst. Min roll i diskussionen var att lyssna, återkoppla och hjälpa samtalet. Nedan kommer elevernas svar att redovisas som en sammanfattning utifrån de fyra frågorna.

4.2.1 Hålla fienden utanför

I en intervju med Skola A klass 2 beskrev eleverna att de har en god atmosfär. Det som präglat detta klimat ansåg de vara deras mentor. Eleverna uttryckte det som att ”han är som en kompis” och att de var vän med honom på facebook. Det uttrycktes bland eleverna att det aldrig var spänt eller nervöst i klassen utan ”det är ok att ha vilda diskussioner”. De talar i och för sig om konflikter men de lägger dem utanför gruppen. Sina egna konflikter kallar de för syskonbråk. Fienden utanför handlade om en lärare som de ständigt låg i tvist med. Eleverna uttryckte att ”läraren är nog inte så jättepoppis bland de andra lärarna heller” och menade att denna lärare använde fel sorts pedagogik. När eleverna kom i konflikt med läraren gick de till mentorn som fungerade som en medlare i konflikten. Eleverna tyckte att mentorn var rättvis på grund av att han stod på den sida som tycktes var rätt oavsett om det handlade om kollegor eller elever.

4.2.2 Fiende i gruppen

När eleverna i skola D klass 1 blev ombudade att beskriva klimatet i klassen uttryckte de att ”vi är en sådan där problemklass”. De talade om konflikter som fanns inom gruppen och där det ofta utbröt slagsmål. Eleverna trodde att det var kombinationen av personer som påverkade klimatet i gruppen. Det uppstod grupperingar från början när klassen bildades i början av högstadietiden. De åtgärder som skolan använt sig av för att minska gruppens konflikter var dels föräldrars närvaro i klassen under en period, dels samarbetsövningar. Eleverna beskrev att klimatet nu var lugnare men att det fanns en stor irritation i gruppen och att det förekom elaka kommentarer varje dag. På frågan på hur de tror lärarna påverkar klimatet menar eleverna att ”vissa lärare skiter i det och andra tar tag i det”. De talade inte så mycket om lärarens roll, däremot påpekade de en så kallad kompisgrupp på skolan. Det framkom att de saknade stöd och att de inte var nöjda med kompisgruppen.

4.3 Sammanfattande resultat

Signifikansprövningarna visar att i de klasser där värdet på sammanhållning var lägre och värdet i stabilitet var normalt eller högre, så hade klassen ett högre värde på medelbetyget. Det visade sig även att i den klass som hade högsta värdet på medelbetyg även hade en hög konfliktnivå. Däremot visade resultatet att i den klassen som hade ett lågt indexvärde på sammanhållning tillsammans med ett lågt indexvärde på stabilitet var den klass som hade ett

lågt medelbetyg, det vill säga att i ett sådant gruppklimat gynnas inte elevernas studieresultat. Slutligen visade resultatet att i den klass som ansåg sig inte ha några konflikter och samtidigt en hög sammanhållning var medelbetyget varken lågt eller högt.

5. Analys och diskussion

För att kunna besvara studiens sista frågeställning kommer jag analysera och diskutera de klasser som skilde sig signifikant i signifikansprövningarna. Klassernas olika klimat har beskrivits i resultatdelen. Analysen består av en tydning av klimatmätningens resultat.

5.1 Skola B klass 1

Utifrån resultaten fann jag att klassen med högst medelbetyg även hade en väldigt hög konfliktnivå. I kombination med låga värden på sammanhållning och synergi kan det tyda på att det fanns mycket spänning och aggressivitet i gruppen (Olsson, 2011). Det är en fas som Tuckman (1965) skulle beskriva som storming vilket är den tid då medlemmarna vill uttrycka sin individualitet. Anledningen till spänningen och aggressionen kan vara att det fanns konkurrens i klassen eftersom de har en hög prestationsnivå och betyg är individuellt bestämt (Persson, 2003). Stabilitet visade medelnivå, vilket kan ha bidragit positivt till individuella prestationer oavsett en hög konfliktnivå.

Ett antagande är att betyg fungerade som splittrande i de klasser där individer eftersträvar höga betyg. Betyg innebär en tävlan om en knapp resurs vilket kan skapa konkurrens. Elever i högpresterade klasser vill troligen prestera något bättre än genomsnittseleven. Det kan då innebära en konkurrenssituation vilket i sin tur leder till ett skapande av olikheter. Men att dra några slutsatser från denna undersökning gällande om det finns några samband mellan konflikt och betyg kan bli ett problem. Samtliga klasser hade låga värden av konflikt förutom Skola B klass 1.

5.2 Skola A klass 2

Skola A klass 2 fick de högsta värdena på synergi i kombination med höga värden på både stabilitet och sammanhållning samt låga värden på konflikt. Värdena visar på att klassen har en öppenhet i sin kommunikation och kan beskrivas som en sammanhållen grupp (Olsson, 2000; 2007). I en intervju med klassen framkom det att de höll konflikterna utanför gruppen. Det kan då även tänkas att klassen ville hålla ihop gruppen mot det yttre hotet (Olsson, 1998). Det yttre hotet, som i detta fall är en lärare, har en maktposition gentemot eleverna. Läraren har makten att sätta betyg och på så sätt definiera elevernas prestationer som bra eller dåliga.

Enligt Persson (2003) är relationen mellan elev och lärare en maktrelation. Läraren har den yttersta och formella makten, men elever har även en makt genom sin motivation och vilja att arbeta utifrån lärarens ramar. Utifrån dessa uppgifter kan man tänka sig att det kan uppstå situationer i skolan där elever skapar sig en stark sammanhållning gentemot lärare. Olssons (1998) beskriver olika typer av sammanhållning. När en grupp upplever ett utomstående hot blir sammanhållning är ett sätt att behålla gruppens existens. Då kan gruppen handla destruktivt vilket kan komma att påverka studieresultaten om eleverna väljer att inte ta till sig undervisningen.

Stiwne (2007) menar att sammanhållning kan påverka lärandeprocessen eftersom lärandet är en relationell process. I denna klass vid detta tillfälle hade de inte lyckats utveckla en konstruktiv relation med sin lärare. I en sådan konfliktssituation får läraren det problematiskt när eleverna som grupp sätter sig emot läraren. Problematiskt på så sätt att relationen är skadad. Relationen är en viktig del i en lärosituation, till exempel för att skapa en vilja att ta till sig kunskap. Klassen kan ha skapat sig en social identitet där de beskriver sig utifrån sin sammanhållning. Olsson (1998) menar att i en sammanhållningsprocess minskar gruppen på olikheter för att inte mista gruppens sammanhållning. En social identitet kan då minska på prestationsnivån när man vill vara en del av en grupp. Klassen uppvisade ett snittbetyg som inte visade på en nämnvärt hög prestation.

Däremot hade de lyckats utveckla en konstruktiv relation till sin mentor. Mentorn visade en lyhördhet till klassen vilket kan spelat roll för klimatet i klassen. Gruppen kunde utifrån sin uppfattning beskriva sig som en sammanhållande grupp vilket kan komma att påverka grupp beteendet (Griffith, 2000).

5.3 Skola C klass Isamt skola B klass 2

Klasserna uppvisade signifikanta skillnader i konfliktindex. Därför kommer diskussionen att utgå från vad som skiljer dem åt. De båda klasserna uppvisade höga nivåer av synergi, sammanhållning och stabilitet. Stabilitet var något lägre i skola B klass 2. Enligt Olsson (2011) behövde stabilitet inte utgöra så stor skillnad i klimatet mellan grupperna. Lägre värde i stabilitet kunde istället vägas upp av en högre nivå av sammanhållning och synergi. Skillnaderna ligger då, som också visades i signifikansprövningarna, i konfliktindex.

Skola C klass 1 hade en något högre konfliktnivå. Dessutom hade de ett lågt medelbetyg, lägre än skola B klass 2. Man kan tänka sig att i skola C klass 1 finns en lärare som håller samman klassen med hårda och tydliga regler och att det blossar upp konflikter då och då. Klassen kan på så sätt ha upplevelser av att ha för lite ansvar (Olsson, 2000). Och för lite ansvar är enligt Olsson (2007) inte motiverande för eleverna att prestera bra. Det som gynnar lärandet negativt är bland annat bristande delaktighet för medlemmarna.

5.4 Skola D klass 1

Skola D klass 1 har låg stabilitet och även en något lägre nivå av sammanhållning. Klassen var en av två som har intervjuats. Eleverna påpekade att de var en ”problemklass” med mycket utbrott och konflikter. Konfliktnivån visade inte höga värden i klassen, men jag kan tänka mig att låga värden på stabilitet kan tänkas tyda på konflikter som lätt blossar upp. Låg stabilitet kan även bero på otillräcklig tillgång till ledare som inte lyckas strukturera tillvaron för eleverna samt att klassen fastnat i en fas som inte är konstruktiv (Olsson, 1998).

Enligt eleverna fanns det olika grupperingar i klassen, det vill säga subgrupper. Lärarna hade arbetat mycket med samarbetsövningar och det kan tänkas att klassen är i en fas där normer och regler har införts. Det är en väldigt ostabil relation eftersom det pågår maktkamper vilket även kan utläsas från elevernas diskussion. Den sociala processen är kluven (Olsson, 1998). För att gruppen ska kunna utvecklas vidare kan det behövas att gruppen leds av någon utomstående för att gruppen ska kunna föra en öppen diskussion om konflikten. Lärarna delar inte samma normer och värderingar vilket gör gruppdynamiken ostabil (Griffith, 2000). Eftersom det inte går att generalisera utifrån detta arbete blir formuleringen att *vissa* skolor inte kan hantera konfliktprocesser och att där kan finnas behov av insatser av experter på grupputveckling eller tillskott av lärarresurser. Men kan skolorna tilldela de insatser som kan krävas? Vad som kom fram från diskussionerna är att eleverna inte fått denna experthjälp vilket kan bero på att verksamheten drivs utifrån ett marknadsekonomiskt tänkande (Blom, 1998). Eleverna blir då kunder på affärsmässiga grunder (Svedberg, 2007).

I en jämförelse av elevernas betyg och gruppklimatet syns det att det senare påverkar lärandet. Påståendet om att de var en problemklass innebär att de kan ha utvecklat en social identitet (Stiwne, 2007). Skolan som sådan kan, genom sin människodefinierande makt, ha hjälpt till i

formandet av den sociala identiteten (Persson, 2003). Det innebär att klassen kan ha definierat sig själva utifrån bland annat betyg och organisationens förmåga till konfliktlösning.

5.5 Skola D klass 2

Skola D klass 2, visade sig ha en hög nivå av stabilitet, men sammanhållning var lägre. Det var en klass som hade ett högt genomsnittsbetyg. Som jag visat tycks konsekvensen av höga betyg ge en lägre sammanhållning i klassen. Vad som då visat sig från klimatmätningarna är att stabilitet gynnar lärandet. Även i den klass som har hög nivå av konflikt gynnas lärandet av stabilitet. Stabilitet har samband med struktur och ordning (Olsson, 2007). Med tanke på att de flesta klasser har höga nivåer av synergi verkar det inte finnas någon förtryckande miljö. Det är ett viktigt resultat eftersom det visar på att lärarna har lyckats skapa en konstruktiv struktur. Det visar att pedagogerna har skapat ett öppet klimat med strukturer.

Det kan tolkas så att de klasser som uppvisar högt medelbetyg kan lyckats knäcka den kod vad gällande uppförande och handlingsmönster. Griffith (2000) menar att elever gärna vill ha tydliga strukturer och att pedagogerna spelar roll för klimatet. Det behöver inte innebära hårda regler i ett klassrum utan snarare handlar det om ett öppet klimat med god kommunikation och samverkan. Klassen verkar ha god struktur i gruppen. Individualiseringsprocessen tycks inte ha splittrat gruppen i form av en hög konfliktnivå. Däremot kan relationerna kommit att påverkats i och med att sammanhållningen är något lägre.

5.6 Sammanfattande diskussion

Studien skulle ge svar på vilket gruppklimat de olika skolklasserna hade samt om det gruppklimatet påverkade elevernas betyg. Genom att applicera Lewins (1997) teori på gruppklimatet och Olssons (1998) mätmetod för gruppklimat kunde skolklassernas gruppklimat undersökas. Med hjälp av staninevärden som placerade klassernas förhållande till varandra kunde jag utläsa hur klasserna präglades av synergi, sammanhållning, stabilitet och konflikt. Det beskrev klassernas upplevda gruppklimat. Sedan utgjorde medelvärdet för varje klass skolprestation som en jämförelse med klassernas gruppklimat.

Studien bekräftade att det fanns ett begränsat samband mellan gruppklimat och studieresultat. Resultatet visade att stabilitet gynnar lärandet. Det visade också att hög prestation står i

motsättning till sammanhållning. I en högpresterande klass återfanns en större konfliktnivå som kan tänkas handla om konkurrens. Antagandet till det kommer från Perssons (2003) studier om genomsnittseleven. Själva skolsystemet är uppbyggt kring att eleverna konkurrerar om gymnasieplats med andra elever och i en högpresterande klass antas denna medvetenhet vara hög, det vill säga eleverna är medvetna om att deras kunskap jämförs med varandra. Konkurrens som en splittrande process tycks ha uppkommit som en konsekvens av betygssystemet. Samtidigt visar konfliktnivån på att en viss framgång nås av konkurrenssituationen. Elevernas vilja till att prestera högt visar sig i denna studie ge resultat.

Att det fanns en högre nivå av sammanhållning i de klasser där prestationsnivån inte var lika hög är även det intressant. Möjligtvis kan det vara så att skolan inte är organiserad utifrån elevernas villkor. Eleverna har skolplikt vilket kan skapa motståndsgupper. Då kan det utvecklas en sammanhållning gentemot skolan som institution eller mot enskilda lärare. En sådan sammanhållning kan straffas med lägre betyg eftersom eleven väljer att inte ta till sig den kunskap som fordras. Situationen som då har uppstått är att skolan inte lyckats möta upp eleverna på deras villkor. På så sätt minskas likvärdigheten i skolan om pedagoger inte har kunskap om de gruppprocesser som sker och kan hantera dem på ett bra sätt. Att bemöta grupper och skapa ett motiverande klimat verkar vara en av de största uppgifterna en pedagog kan ha. Därefter kunskapsförmedling.

Utifrån dessa resultat kunde inga samband mellan elevernas prestation och synergi visas. Att det inte finns något samband kan bero på att det inte fanns någon variation bland resultaten. De flesta klasser hade stanine 7. Det intressanta i det här fallet är att samtliga klasser har höga värden av synergi. Det kan bero på en öppenhet och högt i tak i relationerna inom klasserna. Det visar på att eleverna inte styrs av någon förtryckande ledning. Istället har lärarna lyckats skapa en konstruktiv miljö.

5.7 Metoddiskussion

För att få en bred undersökning valdes att ha en kombination mellan en kvalitativ och kvantitativ metod. Det skapar både en bredd och ett djup (Denscombe, 2010). Validiteten anses vara hög eftersom svarsfrekvensen var 83 %. Något som också säkrar studiens validitet och reliabilitet är att mätningen som sådan har prövats i tidigare studier (Olsson 1991; 2000).

Studiens validitet i intervjusituationen kan ha påverkats av forskarens egna värderingar och intresse för ämnet i de följdfrågor som ställdes. Emellertid var det stora arbetet i denna undersökning av extensiv form, det vill säga datainsamling av de 15 adjektiv som elever fick ringa in. Således väger datainsamlingen upp det intensiva materialets begränsningar.

Det fanns begränsningar av klimatmätningen i val av ord. Bland de 85 adjektiven fanns det ett flertal svåra ord där vissa av adjektiven var lika varandra som tryggt och tryckt. Det framkom att många elever som hade valt ett av orden även valde det andra. Det finns en risk att vissa elever inte vet vad orden betyder. Att ge tiden till att förklara orden kan vara önskvärt för framtida forskning. Det medför i och för sig att forskaren kommer att ta ytterligare tid från undervisningen, dock kommer resultatet att ge större validitet.

5.8 Förslag till framtida forskning

Det skulle vara intressant att komplettera denna studie med lärarnas syn på klassernas gruppklimat. Det skulle ge en ytterligare tyngd till uppsatsen. En annan tanke som kom upp under studiens gång var att man skulle jämföra ett lärarlags gruppklimat med skolklassers gruppklimat. På så sätt undersöker man om skolklassernas gruppklimat speglar lärarlagets gruppklimat. Är så fallet blir hantering av grupprocesser annorlunda jämfört med om man endast har ett elevperspektiv.

Referenslista

- Bauman, Z. (2002). *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Daidalos.
- Blom, B. (1998). *Marknadsorientering av socialtjänstens individ- och familjeomsorg: om villkor, processer och konsekvenser*. Diss. Umeå: Univ.
- Brante, G. (2008). *Lärare av idag: om konstitutioneringen av identitet och roll*. Diss. (sammanfattning) Lund: Lunds universitet, 2008. Malmö.
- Danermark, B. (2003). *Att förklara samhället*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Djurfeldt, G., Larsson, R. & Stjärnhagen, O. (2003). *Statistisk verktygslåda: samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P. (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (3., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Granström, K., Jern, S., Näslund, J. & Stiwné, D. (red.) (1998). *Grupper och gruppforskning*. Linköping: FOG, Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings univ..
- Griffith, J. (2000) *School Climate as Group Evaluation and Group Consensus: Student and Parent Perceptions of the Elementary School Environment*, *The Elementary School Journal*, Vol. 101, No. 1 (Sep., 2000), pp. 35-61
- Hargreaves, A. (1998). *Läraren i det postmoderna samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lewin, K. (1997). *Resolving social conflicts: and, Field theory in social science*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Mickwitz, L. (2011). *Rätt betyg för vem?: Betygssättning som institutionaliserad praktik*. Licentiatuppsats i Utbildningsvetenskap med inriktning mot språk och språkutveckling, Stockholms universitet, 2011. Stockholm.
- Olsson, E. (1988). *Förändring och konflikt: om mellanmänniska processer i en vårdorganisation*. Diss. Lund: Univ.. Lund.
- Olsson, E. (1998). *På spaning efter gruppens själ: gruppen i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, E. & Ingvad, B. (2000). *Köp, sälj och platta till!: organisationsförändringar, arbetsmiljö och omsorgskvalitet i hemtjänsten under 1990-talet*. Lund: Univ., Socialhögskolan.

Olsson, E. (2007) *Det enkla är det sköna: en vänbok till Kjell Granström*. Linköping: Skapande vetande, Linköpings universitet

Persson, A. (2003). *Skola & makt: om viljan till kunskap, beroendet av utbildning och tvånget att gå i skola*. ([Ny utg.]). Stockholm: Carlsson.

Svedberg, L. (2007) *Gruppsykologi: om grupper, organisationer och ledarskap*, Lund: Studentlitteratur

Salo, P. (2002). *Skolan som mikropolitisk organisation: en studie i det som skolan är*. Diss., Åbo 2002. Åbo.

Scott, W.R. (1995). *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Trumberg, A. (2011). *Den delade skolan: segregationsprocesser i det svenska skolsystemet*. Örebro: Örebro universitet

Tuckman, B. W. Development Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin*, 63, 6, 384-399, 1965

Enheten för utbildningsstatistik. (2010). *En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2010, Dnr 71-2010:4*. Stockholm: Skolverket

Internetkällor:

Vetenskapsrådet

http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf (hämtat 2011-05-04)

Personlig kommunikation:

Olsson, E. professor vid Kristianstad högskola. 2011